

משנה כתב יד קאופמן כתובות ה'

(ו) [ח] המדיר את אשתו מתשמיש המטה, בית שמי אומרים: שתי שבתות. ובית הלל אומרים: שבת אחת. התלמידים היוצאין לתלמוד תורה שלא ברשות, שלשים יום; והפועליו, שבת אחת. העונה האמורה בתורה: הטיילים, בכל יום, והפועליו, שתיים בשבת, והחמרים, אחת בשבת, והגמלים, אחת לשלשים יום, והספנים, אחת לששה חדשים, דברי רבי אלעזר.

תוספתא כתובות ה'

(ו) המדיר את אשתו מתשמיש המטה, בית שמיי או שתי שבתות, כלדת נקבה, בית הלל אומ' שבת אחת, כלדת זכר, וכימי נדתה. יתר על כן, יוציא ויתן כתובה. הפועליו שתיים בשבת. אם היו עושין מלאכה בעיר אחרת, פעם אחת בשבת. החמרים אחת לשתי שבתות, הגמלים אחת לשלשים יום, הספנים אחת לששה חדשים.

גמרא כתובות ס"א:

מתני': המדיר את אשתו מתשמיש המטה ב"ש אומרים שתי שבתות בית הלל אומרים שבת אחת. התלמידים יוצאין לתלמוד תורה שלא ברשות שלשים יום הפועלים שבת אחת העונה האמורה בתורה הטיילין בכל יום הפועלים שתיים בשבת החמרים אחת בשבת הגמלים אחת לשלשים יום הספנים אחת לששה חדשים דברי רבי אליעזר. גמ': מ"ט דב"ש גמרי מיולדת נקבה ובית הלל גמרי מיולדת זכר. וב"ה נמי נגמרו מיולדת נקבה אי מיולדת גמרי לה הכי נמי אלא ב"ה מנדה גמרי לה. במאי קמיפלגי מר סבר מידי דשכיח ממידי דשכיח ומר סבר מידי דהוא גרים לה ממידי דהוא גרים לה.

אמר רב מחלוקת במפרש אבל בסתם דברי הכל יוציא לאלתר ויתן כתובה ושמאל אמר אפי' בסתם נמי ימתין שמא ימצא פתח לנדרו. הא פליגי בה חדא זימנא דתנן המדיר את אשתו מליהנות לו עד שלשים יום יעמיד פרנס יותר מכאן יוציא ויתן כתובה ואמר רב לא שנו אלא במפרש אבל בסתם יוציא לאלתר ויתן כתובה ושמאל אמר אפי' בסתם נמי ימתין שמא ימצא פתח לנדרו. צריכא

דאי איתמר בהא בהא קאמר רב משום דלא אפשר בפרנס אבל בההיא דאפשר בפרנס אימא מודי ליה לשמואל ואי איתמר בההיא בהך קאמר שמואל אבל בהא אימא מודי ליה לרב צריכא.

התלמידים יוצאין לתלמוד וכו'.
ברשות כמה כמה דבעי (ס"ב).
אורחא דמילתא כמה
אמר רב חדש כאן וחדש בבית שנאמר {דברי הימים א כ"ז:א} לכל דבר המחלקות הבאה והיוצאת חדש בחדש לכל חדשי השנה
ור' יוחנן אמר חדש כאן ושנים בביתו שנאמר {מלכים א ה':כ"ח} חדש יהיו בלבנון שנים חדשים בביתו.
ורב נמי מ"ט לא אמר מההיא שאני בנין בית המקדש דאפשר ע"י אחרים
ור' יוחנן מ"ט לא אמר מההיא שאני התם דאית ליה הרווחה.

[אמר רב אנחה שוברת חצי גופו של אדם שנאמר {יחזקאל כ"א:י"א} ואתה בן אדם האנח בשברון מתנים ובמרירות תאנח
ורבי יוחנן אמר אף כל גופו של אדם שנאמר {יחזקאל כ"א:י"ב} והיה כי יאמרו אליך על מה אתה נאנח ואמרת אל שמועה כי באה ונמס כל לב ורפו כל ידים וכהתה כל רוח וכל ברכים תלכנה מים.
ורבי יוחנן נמי הכתיב בשברון מתנים
ההיא דכי מתחלא ממתנים מתחלא
ורב נמי הכתיב ונמס כל לב ורפו כל ידים וכהתה כל רוח
שאני שמועה דבית המקדש דתקיפא טובא.
ההוא ישראל וגוי דהוו קאזלי באורחא בהדי הדדי
לא אימצי גוי לסגויי בהדי ישראל
אדכריה חורבן בית המקדש
נגיד ואיתנח ואפ"ה לא אימצי גוי לסגויי בהדיה
א"ל לאו אמריתו אנחה שוברת חצי גופו של אדם
א"ל ה"מ מילתא חדתי אבל הא דשן בה לא דאמרי אינשי דמלפי תכלי לא בהתה.]

הטיילין בכל יום.
מאי טיילין
אמר רבא בני פירקי
א"ל אב"י מאן דכתיב בהו {תהלים קכ"ז:ב} שוא לכם משכימי קום מאחרי שבת אוכלי לחם העצבים כן יתן לידידו שנא ואמר רב יצחק אלו נשותיהן של ת"ח שמנדדות שינה מעיניהם בעוה"ז ובאות לחיי העוה"ב ואת אמרת בני פירקי.
אלא אמר אב"י כדרב דאמר רב כגון רב שמואל בר שילת דאכיל מדידיה ושתי מדידיה וגני בטולא דאפדניה ולא חליף פריסתקא דמלכא אבביה
כי אתא רבין אמר כגון מפנקי דמערבא.
ר' אבהו הוה קאי בי באני הוו סמכי ליה תרי עבדי איפחית בי באני מתותיה איתרמי לי' עמודא סליק ואסקינהו
ר' יוחנן הוה קסליק בדרגא הוו סמכי ליה רב אמי ורב אסי
איפחתא דרגא תותיה סליק ואסקינהו
אמרי ליה רבנן וכי מאחר דהכי למה ליה למיסמכיה
אמר להו א"כ מה אניח לעת זקנה.

והפועלים שתיים בשבת.
והתניא הפועלים אחת בשבת
א"ר יוסי ברבי חנינא לא קשיא כאן בעושין מלאכה בעירן כאן בעושין מלאכה בעיר אחרת

תניא נמי הכי הפועלים שתיים בשבת במה דברים אמורים בעושין מלאכה בעירן אבל בעושין מלאכה בעיר אחרת אחת בשבת.

החמרים אחת בשבת.

אמר ליה רבה בר רב חנן לאביי איכפל תנא לאשמועין טייל ופועל
אמר ליה לא (ס"ב:) אכולהו
והא ששה חדשים קאמר
אינו דומה מי שיש לו פת בסלו למי שאין לו פת בסלו.
א"ל רבה בר רב חנן לאביי חמר ונעשה גמל מאי
א"ל רוצה אשה בקב ותיפלות מעשרה קבין ופרישות.

הספנים אחת לששה חדשים דברי ר' אליעזר.
אמר רב ברוחא אמר רב הלכה כר"א

אמר רב אדא בר אהבה אמר רב זו דברי ר' אליעזר אבל חכמים אומרים התלמידים יוצאין לת"ת ב' וג' שנים
שלא ברשות

אמר רבא סמכו רבנן אדרב אדא בר אהבה ועבדי עובדא בנפשייהו.
כי הא דרב רחומי הוה שכיח קמיה דרבא במחוזא
הוה רגיל דהוה אתי לביתיה כל מעלי יומא דכיפורי
יומא חד משכתייה שמעתא
הוה מסכיא דביתהו השתא אתי השתא אתי
לא אתא
חלש דעתה אחית דמעתיא מעינה
הוה יתיב באיגרא אפחית איגרא מתותיה ונח נפשיה.

עונה של תלמידי חכמים אימת

אמר רב יהודה אמר שמואל מע"ש לע"ש {תהלים א':ג'} אשר פריו יתן בעתו
אמר רב יהודה ואיתימא רב הונא ואיתימא רב נחמן זה המשמש מטתו מע"ש לע"ש.

יהודה בריה דר' חייא חתניה דר' ינאי הוה אזיל ויתיב בבי רב וכל בי שמשיה הוה אתי לביתיה וכי הוה אתי הוה
קא חזי קמיה עמודא דנורא
יומא חד משכתייה שמעתא

כיון דלא חזי ההוא סימנא אמר להו רבי ינאי כפו מטתו שאילמלי יהודה קיים לא ביטל עונתו הואי {קהלת י':ה'}
כשגגה שיוצא מלפני השליט ונח נפשיה.

רבי איעסק ליה לבריה בי רבי חייא

כי מטא למיכתב כתובה נח נפשה דרביתא
אמר רבי ח"ו פסולא איכא
יתיבו ועיינו במשפחות

רבי אתי משפטיה בן אביטל ורבי חייא אתי משמעי אחי דוד.

אזיל איעסק ליה לבריה בי ר' יוסי בן זימרא
פסקו ליה תרתי סרי שנין למיזל בבי רב
אחלפיה קמיה אמר להו ניהוו שית שנין
אחלפיה קמיה אמר להו איכניס והדר איזיל
הוה קא מכסיף מאבוה
א"ל בני דעת קונך יש בך.

מעיקרא כתיב {שמות ט"ו:י"ז} תביאמו ותטעמו ולבסוף כתיב {שמות כ"ה:ח'} ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם.
אזיל יתיב תרתי סרי שני בבי רב

עד דאתא איעקרא דביתהו
אמר רבי היכי נעביד
נגרשה יאמרו ענייה זו לשוא שימרה
נינסיב איתתא אחריתי יאמרו זו אשתו וזו זונתו
בעי עלה רחמי ואיתסיאת.

רבי חנניה בן חכינאי הוה קאזיל לבי רב בשילהי הלוליה דר"ש בן יוחאי א"ל איעכב לי עד דאתי בהדך
לא איעכבא ליה
אזל יתיב תרי סרי שני בבי רב
עד דאתי אישתנו שבילי דמתא ולא ידע למיזל לביתה.
אזל יתיב אגודא דנהרא שמע לההיא רביתא דהוו קרו לה בת חכינאי בת חכינאי מלי קולתך ותא ניזיל
אמר ש"מ האי רביתא דידן
אזל בתרה
הוה יתיבא דביתהו קא נהלה קמחא דל עינה חזיתיה סוי לבה פרח רוחה
אמר לפניו רבש"ע ענייה זו זה שכרה בעא רחמי עלה וחייה.

רבי חמא בר ביסא אזיל יתיב תרי סרי שני בבי מדרשא
כי אתא אמר לא איעביד כדעביד בן חכינאי
עייל יתיב במדרשא שלח לביתה
אתא ר' אושעיא בריה יתיב קמיה הוה קא משאיל ליה שמעתא
חזא דקא מתחדדי שמעתיה
חלש דעתיה אמר אי הואי הכא הוה לי זרע כי האי.
על לביתה על בריה קם קמיה הוא סבר למשאליה שמעתתא קא בעי
אמרה ליה דביתהו מי איכא אבא דקאים מקמי ברא
קרי עליה רמי בר חמא {קהלת ד':י"ב} החוט המשולש לא במהרה ינתק זה ר' אושעיא בנו של רבי חמא בר
ביסא.

ר"ע רעיא דבן כלבא שבוע הוה חזיתיה בריתה דהוה צניע ומעלי
אמרה ליה אי מקדשנא לך אזלת לבי רב אמר לה אין
איקדשא ליה בצניעה ושדרתיה
שמע אבוא אפקה מביתה אדרה הנאה מנכסיה
אזיל יתיב תרי סרי שני בבי רב
כי אתא אייתי בהדיה תרי סרי אלפי תלמידי
שמעיה להווא סבא דקאמר לה עד כמה (ס"ג.) א' קא מדברת אלמנות חיים
אמרה ליה אי לדידי ציית יתיב תרי סרי שני אחרני
אמר ברשות קא עבידנא
הדר אזיל ויתיב תרי סרי שני אחרני בבי רב
כי אתא אייתי בהדיה עשרין וארבעה אלפי תלמידי שמעה דביתהו
הות קא נפקא לאפיה
אמרו לה שיבבתא שאילי מאני לבוש ואיכסאי
אמרה להו {משלי י"ב:י'} יודע צדיק נפש בהמתו
כי מטיא לגביה נפלה על אפה קא מנשקא ליה לכרעיה
הוּו קא מדחפי לה שמעיה
אמר להו שבקוה שלי ושלכם שלה הוא.
שמע אבוא דאתא גברא רבה למתא אמר איזיל לגביה אפשר דמפר נדראי
אתא לגביה
א"ל אדעתא דגברא רבה מי נדרת
א"ל אפילו פרק אחד ואפי' הלכה אחת

אמר ליה אנא הוא
נפל על אפיה ונשקיה על כרעיה ויהיב ליה פלגא ממוניה
ברתיה דר"ע עבדא ליה לבן עזאי הכי והיינו דאמרי אינשי רחילא בתר רחילא אזלא כעובדי אמה כך עובדי
ברתא.

רב יוסף בריה דרבא שדריה אבוהי לבי רב לקמיה דרב יוסף
פסקו ליה שית שני
כי הוה תלת שני מטא מעלי יומא דכפורי אמר איזיל ואיחזינהו לאינשי ביתי
שמע אבוהי שקל מנא ונפק לאפיה אמר ליה זונתך נזכרת
איכא דאמרי אמר ליה יונתך נזכרת
איטרוד לא מר איפסיק ולא מר איפסיק.

ירושלמי כתובות ה'ז':א

(א) משנה: המדיר את אשתו מתשמיש המיטה בית שמאי אומרים שתי שבתות. בית הלל אומרים שבת אחת.
התלמידים יוצאין לתלמוד תורה שלא ברשות שלשים יום. הפועלים שבת אחת. העונה האמורה בתורה הטיילין
בכל יום. הפועלים שתיים בשבת. החמרים אחת בשבת. הגמלין אחת לשלשים יום. הספינין אחת לששה
חדשים דברי רבי אליעזר.
(ב) הלכה: המדיר את אשתו מתשמיש המיטה כול'. בית שמאי אומרים. שתי שבתות כימי לידת נקיבה. ובית
הלל אומרים. שבת אחד כימי לידת זכר או כימי נדיתה.
(ג) התלמידים יוצאין לתלמוד תורה שלא ברשות בתייהן שלשים יום. הא ברשות בתייהן אפילו כמה. רבי
שמואל בר נחמן בשם רבי יונתן. וישלחם לבנונה עשרת אלפים לחודש. אמר רבי אבין. חיבב הקדוש ברוך הוא
פרייה ורבייה יותר מבית המקדש. מאי טעמא. חודש יהיו בלבנון ושנים הדשים בביתו. רב אמר. הבאה
והיוצאת חודש בחודש לכל חדשי השנה.
(ד) הכא את אמר שבת אחד. וכא את אמר פעמיים בשבת.
תני בר קפרא. הפועלין יוצאין למלאכתן שלא ברשות בתייהן שבת אחד.
(ה) העונה האמורה בתורה.
אית תני תני. שאר זה דרך ארץ. עונה זה המזון.
אית תני תני. עונה זה דרך ארץ. שאר זה המזון.
מאן דמר. שאר זה דרך ארץ. איש איש אל כל שאר בשרו. עונה זה המזון. ויענה וירעיבך.
מאן דמר. שאר זה המזון. וימטר עליהם כעפר שאר. עונה זה דרך ארץ. אם תענה את בנותיי. זה דרך ארץ.
רבי ליעזר בן יעקב פתר קרייה שארה כסותה. שתהא כסות לפי השאר. שלא יתן לה את הילדה לזקינה ולא
את הזקינה לילדה. כסותה ועונתה. שתהא הכסות לפי העונה. שלא יתן שלקייץ בימות הגשמים ולא שלגשמים
בקייץ. מאן ליה מזון. מה אם דברים שאין בהן קיום נפש אינו רשאי למנע ממנה דברים שהן קיום נפש לא כל
שכן. מאן לה עונה. מה אם דברים עד שלא נישאת לכאן משעה ראשונה אינו רשאי למנע ממנה דברים
שנישאת לכאן משעה ראשונה לא כל שכן.
(ו) ממנחה ששלח יעקב אבינו לעשיו אחיו למד רבי אליעזר. ששילח לו כדרך הארץ. עזים מאתים ותיישים
עשרים חד לעשרה. רחלים מאתים ואילים עשרים חד לעשרה. גמלים מיניקות ובניהם שלשים. אמר רבי
ברכיה. הן על ידי שהוא צנוע בתשמישו לפיכך לא פירסמו הכתוב. פרות ארבעים ופריים עשרה. חד לארבע.
דאינון לעיי. אתונות עשרים ועיירים עשרה חד לתרי. דאינון לעיי.
(ז) רבי ירמיה בעא. אליו תלמידי חכמים לא מסתברא מיעבדינון בטיילין. אמר רבי מאן. לא מסתברא דלא
כאספון שהן יגעין יותר. רב אמר. אוכלת עמו מלילי שבת ללילי שבת. בלשון נקייה.

רש"י בראשית ל"ב:טו

(טו) עזים מאתים ותיישים עשרים – מאתים עזים צריכות עשרים תיישים, וכן כולן הזכרים כדי לצורך הנקבות.
ומדרש אגדה בראשית רבא דורש: מאן לעונה האמורה בתורה: הטיילים בכל יום, הפועלים שתיים בשבת,
החמרים אחת בשבת, הגמלים אחת לשלשים יום, הספינים אחת לששה חדשים (בראשית רבה ע"ו:ז').

נראה בעיני: שלמדנו מכאן שאין עונה שוה בכל אדם, אלא כל אדם לפי טורח המוטל עליו. שמצינו כאן שמסר לכל תיש עשרה עזים, וכן לכל איל, לפי שהם פנוים מן המלאכה דרכן להרבות תשמיש ולעבר עשר נקבות, ובהמה משנתעברה אינה מקבלת זכר. ופרים שעסוקין במלאכה – לא מסר לזכר אלא ארבע נקבות. ולחמור שהולך בדרך רחוקה – שתי נקבות לזכר. וגמלים שהולכים בדרך רחוקה יותר – נקבה אחת לזכר.

רמב"ם אישות י"ד

(א) עונה האמורה בתורה, לכל איש ואיש כפי כוחו וכפי מלאכתו. כיצד, בני אדם הבריאים הרכים והענוגים, שאין להם מלאכה שמכשלת כוחן, אלא אוכלין ושותין ויושבין בבתיהן, עונתן בכל לילה: הפועלים, כגון החייטים והאורגים והבניים וכיוצא בהן, אם היתה מלאכתן בעיר, עונתן פעמיים בכל שבת, ואם מלאכתן בעיר אחרת, עונתן פעם אחת בשבת. החמרים, אחת בשבת. הגמלים, אחת לשלשים יום. המלחים, אחת לשישה חדשים:

תלמידי חכמים עונתן פעם אחת בשבת, מפני שתלמוד תורה מתש כוחן. ודרך תלמידי חכמים לשמש מיטתן מלילי שבת ללילי שבת:

(ב) יש לאשה לעכב על בעלה שלא יצא לסחורה אלא למקום קרוב, שלא ימנע מעונתה, ולא יצא אלא ברשותה. וכן, יש לה למנעו לצאת ממלאכה שעונתה קרובה למלאכה שעונתה רחוקה, כגון חמר שבקש ליעשות גמל, או גמל ליעשות מלח. ותלמידי חכמים יוצאין לתלמוד תורה שלא ברשות נשותיהן שתיים שלש שנים. וכן, רך וענוג שנעשה תלמיד חכמים, אין אשתו יכולה לעכב: (ג) נושא אדם כמה נשים, אפילו מאה, בין בבת אחת בין בזו אחר זו, ואין אשתו יכולה לעכב. והוא שיהיה יכול ליתן שאר כסות ועונה כראוי לכל אחת ואחת. ואינו יכול לכופ אותן לשכון בחצר אחת, אלא כל אחת ואחת לעצמה:

(ד) וכמה היא עונתן, לפי מנין. כיצד, פועל שהיו לו שתי נשים, יש לזו עונה אחת בשבת ולזו עונה אחת בשבת. היו לו ארבע נשים, נמצאת עונת כל אחת מהן פעם אחת בשתי שבתות. וכן, אם היה מלח ויש לו ארבע נשים, תהיה עונת כל אחת מהן פעם אחת בשתי שנים:

לפיכך ציוו חכמים שלא ישא אדם יתר על ארבע נשים, אף על פי שיש לו ממון הרבה, כדי שתגיע להן עונה פעם אחת בחודש:

(ה) המדיר את אשתו שתאמר לאחרים מה שאמר לה או מה שאמרה לו מדברי שחוק וקלות ראש שמדבר אדם עם אשתו על עסקי תשמיש, הרי זה יוציא ויתן כתובה, שאין זו יכולה להעזי פניה ולומר לאחרים דברי קלון. וכן, אם הדירה שתהיה מתהפכת בשעת תשמיש כדי שלא תתעבר, או שהדירה שתעשה מעשה שוטים ודברים שאין בהן ממש אלא כשטות, הרי זה יוציא ויתן כתובה:

(ו) המדיר את אשתו מתשמיש המיטה, שבת אחת, ממתנין לו, יתר על כן, יוציא ויתן כתובה, או יפר נדרו. ואפילו היה מלח שעונתו לשישה חדשים, שכיון שנדר הרי ציערה ונתייאשה. וכיצד מדירה, אם אמר לה, תשמישי אסור עליך, או שנשבע שלא ישמש מיטתו, לא נדר כלום, ואם נשבע לשוא, מפני שהוא משועבד לה. אמר לה, הנאת תשמישך אסורה עלי, הרי זה נדר ואסור לשמש, שאין מאכילין את האדם דבר האסור לו:

(ז) אסור לאדם למנוע אשתו עונתה, ואם מנע כדי לצערה, עבר בלא תעשה של תורה, שנאמר "שארה כסותה ועונתה לא יגרע" (שמות כ"א:י'). ואם חלה או תשש כוחו, ואינו יכול לבעול, ימתין שישה חדשים שמא יבריא, שאין לך עונה גדולה מזו, ואחר כך או יטול ממנה רשות, או יוציא ויתן כתובה:

פני יהושע כתובות ס"א:

במשנה המדיר כו' העונה האמורה בתורה כו'. פירוש דכתיב ועונתה לא יגרע ולא בא הכתוב לסתום אלא לפרש דלא דמי לשארה וכסותה דמסתמא היינו כדי צורכן ולפי כבודן דעולה עמו כו' משא"כ בעונה דאפיק לה רחמנא בלשון עונה שיש לדבר זמן קבוע ע"כ היינו שהדבר מסור לחכמים כדאשכחן בדוכתי טובא ועוד דהכא מסמיק להו אקרא כדאיתא בירושלמי דשמעתין דמייתי מקרא דעזים מאתיים ותיישים עשרים וכמו שפרש"י בחומש פ' וישלח ונראה דמש"ה לא קתני במתני' עונת ת"ח שהיא פעם א' בשבת או למיתני בהדיא משבת לשבת ולמאי דפרישית אתי שפיר דלא קתני אלא הנך דשייכין בפשטא דקרא. דסמכי' אקרא דעזים מאתיים דמסתמא היינו לפי טורח התעסקות במלאכה או הבטלות ממלאכה משא"כ לענין עונת ת"ח לא רמיזא כלל

באורייתא שאין לה שום שייכות להאי דרשא דעזים מאתיים אלא שהת"ח נהגו סלסול בעצמן לפי שהוא זמן עונג ושביטה ולא דמי כלל לשאר עונות שהן משום לתא דנשותיהן שאינן מתרצות אלא בכך משא"כ עונת ת"ח אי לאו דשבת זמן עונג ושביטה הוא לא היו עוברין על עונתה לא יגרע אפי' בכמה שבתות דמסתמא הנשים מתרצות בכך שיעסקו בעליהן בתורה כדאשכחן שיוצאין שלא ברשות שלשים יום לתנא דמתניתין ולחכמים אפי' שלשים ושלוש שנים והיינו נמי מה"ט דניחא לנשותיהן בכך כנ"ל נכון והר"ן ז"ל כתב בע"א ע"ש:

ר"ן על רי"ף, רי"ף כתובות כ"ה:

התלמידים יוצאים לת"ת שלא ברשות שלשים יום. פירשו בתוספות שלשים יום שוהין חוץ לעירן אם צריכין ללמוד בעיר אחרת וביום שלשים ואחד יהיו בעירם אפילו אם אותו יום יחזרו לצאת להיות שלשים יום בחוץ וכן פועלים שהולכין לעיר אחרת ועומדין שם כל השבוע למלאכתם דהיינו ז' ימים ובשמיני יחזרו לביתם וכן לעולם דהיינו עונה האמורה בתורה לגבי תלמידים ופועלין הצריכין ללמוד ולעשות מלאכתן בעיר אחרת אבל תלמידים העומדים בעירם עונתם מערב שבת לע"ש כדאיתא בגמרא [דף סב:] ופועלים נמי העושים בעירם עונה שלהם שתיים בשבת כדתנן בסמוך בהך מתני':

עונה האמורה כו' הטיילין. מפרש בגמרא:

החמירין. שיוצאים לכפרים להביא תבואה למכור בשוק:

הגמלים. סוחרים חבילות ומביאין על הגמלים ממקום רחוק:

ספנים. פורשים לים הגדול לקצוי הארץ ולפי מה שכתבתי הוא הדין דהיינו דלעיל נמי הוי עונה האמורה בתורה לתלמידים ל' יום ולפועלים שבעה והאי דלא תנא ברישא עונה האמורה בתורה משום דלא אפשר דהיכי ליתני עונה האמורה לתלמידים שלשים יום ולפועלים שבעה ימים כי היכי דקתני סתמא בכל הנך הטיילין בכל יום כו' אם כן הוה משמע אפילו בתלמידים ובפועלים העושים בעירם אבל גמלים וחמרים וספנים מסתמא משמע דחוץ לעירם מיירי שהרי דרכם בכך וטיילין ופועלים דקתני סתמא היינו בעירם ומש"ה תנא פועלים ותלמידים קודם העונה האמורה בתורה לאשמועינן דסתמא אין עונתן כך. ובגמ' [דף סב.] פרכין עלה דמתניתין היכי תנן הפועלים שתיים בשבת והא תניא אחת בשבת אמר רבי יוסי בר חנינא לא קשיא כאן שעושין מלאכתן בעירן כאן שעושין מלאכתן בעיר אחרת תניא נמי הכי הפועלים שתיים בשבת במה דברים אמורים בשעושין מלאכתן בעירן אבל העושין מלאכתן בעיר אחרת אחת בשבת. ויש להקשות אדפריך מברייתא ליפרוך ממתני' גופא דקתני רישא שבת אחת י"ל דלא מצי למיפרך מינה דרישא פשיטא דמיירי בעושין מלאכתן בעיר אחרת מדקתני יוצאין אבל ברייתא לא משמע ליה הכי דא"כ היכי קתני אחת בשבת דמשמע דעונתן ביום השביעי דהא מתני' קתני פועלים שבת אחת ומשמע דעונתן ביום שמיני ומשנינן דברייתא בעושין מלאכתן בעיר אחרת וחוזרין כל יום לביתם ומפני שיש להם טורח הדרך אין עונתן אלא אחת לשבעה ימים אבל סיפא דמתני' איירי בעושים מלאכתן בעירן ואין להם טורח הדרך ומש"ה הויא עונתם שתיים בשבת ורישא דמתניתין דקתני שעונתן אחת לשמנה ימים מיירי בעושים מלאכתן בעיר אחרת ואין חוזרין לביתם עד יום שמיני ולפי זה נמצאו שלש מדות בפועלים ואין שטה זו מחוורת בעיני דא"כ היכי תני יוצאין שלא ברשות כיון דעונה שלהם כך ובגמרא נמי אמרינן [דף סב:] זו דברי רבי אליעזר אבל חכמים אומרים יוצא אדם לת"ת ב' וג' שנים שלא ברשות אלמא אין זו עונה קבועה אלא אם שתי שנים או ג' לפי צורך לימודם לפיכך נראה יותר דרישא דמתני' הכי קאמר דתלמידים ופועלים מתוך שדרכן שצריכין ללכת חוץ לעירן יכולין לבטל עונתן תלמידים שלשים יום ופועלים שבת אחת ומש"ה בגמ' לא מצי פריך ממתני' ופריך מברייתא דקתני סתמא אחת בשבת דמשמע עונה הקבועה להם היא אחת בשבת ומשנינן דאין הכי נמי בעושין מלאכתן בעיר אחרת ולפי זה ג"כ אפשר לומר שג' מדות בפועלים שהעושין מלאכתן בעירן שתיים בשבת ואם צריכין לצאת חוץ לעירם אחת לשמונה ואם מנהגם קבוע לעשות (היום) בעיר אחרת עונה הקבועה שלהם אחת בשבת ומיהו אם אירע להם צורך מלאכה יכולין לאחר עד יום שמיני דלא גרעי מעושים מלאכתם בעירם והר"ף ז"ל לא כתב מסוגיא זו דגמרא כלום נראה שהוא סובר דפועלין שבת אחת דתנן במתני' היינו שעונתן אחת לז' ולפיכך נפטר מסוגיא זו בגמרא שאם העושים מלאכתם בעירם יוצאים שלא ברשות שבת אחת כ"ש שאותן שמלאכתן בעיר אחרת שעונה שלהם כך אבל תמה אני מהרמב"ם ז"ל שהזכיר סוגיית הגמרא ולא כתב שהעושין מלאכתן בעירן יכולין לצאת שלא ברשות שבת אחת ותמה אני עונת תלמידי חכמים שהיא אחת בשבת למה לא הוזכרה במשנתנו ונראה לי שאין לתלמידי חכמים עונה קבועה שכיון ששנינו שהתלמידים יוצאין שלא ברשות לר"א [ל' יום ולדברי חכמים] שתיים ושלוש שנים כדאיתא בגמרא משמע דעונת תלמידי חכמים הדורים בעירם ג"כ משתנים כפי מה שהם צריכין לנדד שינה מעיניהם בענין לימודם ולטרוח בו והדבר ידוע שאין כל הזמנים שוים להם בכך ודאמרינן בגמ'

דעונתן אחת בשבת היינו כשאין מתחדש להם בלימודם דבר ולפי שידוע שאין זה מצוי להם תמיד לא נשנית עונה שלהם במשנתנו:

רא"ש כתובות ה':כ"ט

(כט) התלמידים יוצאין ללמוד תורה וכו' איבעיא להו ברשות כמה כמה דיהבי ליה רשותא אלא אורחא דמילתא בכמה שלא ישאל ממנה דבר של צער דשמא אע"פ שנותנת לו רשות ע"י פיוסו או ע"י שמתביישה ממנו לבה מצטערת והני רבנן דנפקי טובא כתב הראב"ד ז"ל לפי שהיתה תורתן אומנתן ולא חשו לאורחא דמילתא. אמר רב חדש אחד כאן וחדש אחד בביתו שנאמר לכל דבר המחלקות הבאה והיוצאת חדש בחדש לכל חדשי השנה ורבי יוחנן אמר חדש אחד כאן ושנים חדשים בביתו שנאמר בלבנון ושנים חדשים בביתו וכתב ה"ר מאיר הלוי ז"ל דמסתברא כרבי יוחנן דגמר מבנין בית המקדש ולי נראה כיון דלית כאן אלא אורחא דמילתא והיא קא יהבי רשות עבדין להקל כרב. והטיילים בכל יום מאי טיילים אמר רב כגון רב שמואל בר שילת דאכל מדידה ושתי מדידה וגני בטולא דאפדני ולא חליף פריסתקא דמלכא אבביה. הפועלים שתיים בשבת והתניא הפועלים אחת בשבת לא קשיא כאן בעושה מלאכה בעירו כאן בעושה מלאכה בעיר אחרת ובאים בכל לילה ולנים בביתם ומחמת טורח הדרך בצירא להו חד עונה והא דקתני מתניתין הפועלים שבת אחת שיוצאין שבעת ימים וביום השמיני באים לביתם מיירי בפועלים שאינם לנים בביתם בלילות: החמרין אחת בשבת א"ל רבא בר חנין לאביי איכפל תנא לאשמועינן טייל ופועל לענין המדיר את אשתו דהא ליכא מאן דמייחב בעונה בתוך השבת אלא הנך אמר ליה אכולהו והא ששה חדשים קאמר אמר ליה אינו דומה מי שיש לו פת בסלו למי שאין לו פת בסלו. א"ל רבא בר רב חנן לאביי חמר ונעשה גמל מאי אמר ליה רוצה אשה בקב ותפלות מתשעה קבין ופרישות וכן כולם לבד מטייל ונעשה תלמיד חכם דכיון דמצוי אצלה תמיד בעיר וגם שהוא לומד אינה מקפדת דברי רבי אליעזר. אמר רבא הלכה כרבי אליעזר אמר רב אדא בר אהבה זו דברי רבי אליעזר אבל חכמים אומרים יוצא אדם לתלמוד תורה שתיים ושלוש שנים שלא ברשות אמר רבא סמכי רבנן אדרב אדא בר אהבה ועבדי עובדא בנפשיהו. רב אלפס לא הביא דברי רב אדא בר אהבה משום דסבר דהלכה כרבי אליעזר והרמ"ה פסק כרב אדא בר אהבה מדקאמר סמכי רבנן אדרב אדא בר אהבה וקא עבדי עובדא בנפשיהו דאע"ג דהלכתא הכי לא מיבעי לעגוני לנפשיהו כולי האי דמתוך שדמעתה מצויה אונאתה קרובה ודמיא להא דאמר' לעיל דאורחא דמילתא בכמה דאע"ג דיהבא ליה רשותא עצה טובה קמ"ל שלא יעגנה אע"פ שהוא ברשות: עונה של תלמידי חכמים אימתי אמר רב יהודה מערב שבת לע"ש שנאמר אשר פריו יתן בעתו אמר רב יהודה זה המשמש מטתו מערב שבת לערב שבת:

שולחן ערוך אורח חיים ר"מ:א'

אם היה נשוי, לא יהא רגיל ביותר עם אשתו, אלא בעונה האמורה בתורה. הטיילים, שפרנסתן מצויה להם ואין פורעין מס, עונתן בכל יום; הפועלים שעושים מלאכה בעיר אחרת ולנין בכל לילה בבתיהם, פעם אחת בשבוע; ואם עושים מלאכה בעירם, פעמים בשבוע; החמרים, אחת בשבוע; הגמלים, אחת לל' יום; הספנים, אחת לששה חודשים; ועונת תלמידי חכמים מליל שבת לליל שבת; וכל אדם צריך לפקד את אשתו בליל טבילתה, ובשעה שיוצא לדרך אם אינו הולך לדרך מצוה, וכן אם אשתו מיניקה והוא מכיר בה שהיא משדלתו ומרצה אותו ומקשטת עצמה לפניו כדי שיתן דעתו עליה, חייב לפקדה.

משנה ברורה אורח חיים ר"מ:א'

- (א) לא יהא רגיל ביותר – עיין רמב"ן בחומש פרשת קדושים בראשו:
(ב) אלא בעונה וכו' – וצריך לקיים העונה גם כשהיא מעוברת או מניקה. ולא יבטל עונתה אלא מדעתה כשהיא מוחלת לו וכבר קיים מצות פו"ר:
(ג) האמורה בתורה – וכ"ז במי שגופו בריא אבל מי שאינו בריא אינו חייב אלא לפי מה שאומדין אותו שיכול לקיים [אה"ע סימן ע"ו ס"ג]:
(ד) הטיילים – בני אדם הבריאים והמעונגים [רמב"ם] ואפילו הם בני תורה כ"ז שאיננו ת"ח [א"ר וכ"כ בית שמואל באה"ע סימן ע"ו דבת"ח שהתורה מתשת כחו בכל גווני הוא מע"ש לע"ש וכ"מ בתשובת מ"צ סימן נ"א] ועיין לקמיה בסק"ו:

(ה) הגמלים – שהם המביאים חבילות על הגמלים ממקום רחוק:

(ו) ת"ח – שבחול צריכים לעסוק בתורה בלילה שתורתן אומנותן ואל יאמר אדם אעשה עצמי כת"ח כי כתיב ועונתה לא יגרע [מ"א בשם הקנה] ור"ל להפקיע העונה שלא ברשותה אבל ברשותה תבוא עליו ברכה [פמ"ג] וע"ש שמסתפק בזמנינו אם נקרא ת"ח לזה ומ"מ מצדד דכיון דלפי הדור הוא ת"ח והוא נשאה ע"ד כן לית חיוב עונה כ"א בליל שבת ועיין בבה"ל:

(ז) מליל שבת וכו' – יש שכתבו שה"ה בר"ח ויו"ט. ולכאורה לפי טעם המ"א הנ"ל בסק"ו שצריך לעסוק בתורה בלילה אין שייך לחייב אותו בר"ח ועיין בבה"ל. אין לשמש בליל א' של פסח וליל שבועות ושני ימים של ר"ה וליל שמיני עצרת אם לא בליל טבילה. וכ"ז אינו אלא לאדם שהוא מלא ביראה ולא יחטא ח"ו אבל אלו שיצרו מתגבר עליהם והם חושבים שהוא כעין איסור תורה ועי"ז באים ח"ו לידי כמה מכשולים מצוה לשמש אפילו בר"ה ויטבול למחר דמצד הדין אין איסור אלא ביוה"כ ובט"ב ובימי אבלות שלו או שלה [חכמ"א]:

(ח) בליל טבילתה – ר"ל אפילו שלא בשעת עונתה:

(ט) לדרך – עיין לקמן בסט"ו:

(י) מניקה – ר"ל אף שהיא מניקה או מעוברת מ"מ חייב לפקדה [ב"י]:

(יא) לפקדה – היינו אפילו שלא בשעת עונתה וה"ה ביוצא לדרך אך שם מהני מחילה דידה [פמ"ג]:

ביאור הלכה אורח חיים ר"מ:א'

ת"ח וכו' – עיין במ"ב מש"כ בשם הפמ"ג וכ"כ בתשו' מ"צ סימן נ"א שכל מי שהוא לומד בתמידות הן אם הוא מהמורים בעם או מן התלמידים רשאי שלא לקיים עונתו כ"א אחת בשבת ואף שאין לנו דין ת"ח בזה"ז לכמה דברים מ"מ בזה רשאי לעשות עצמו ת"ח ומה שכתב מגן אברהם שאין רשאי היינו כשהוא באמת פועל או טייל ואינו עוסק בתורה אבל לעוסקי תורה שמתשת כחם אין חילוק בין ת"ח שבזמניהם לזמנינו ע"ש ומ"מ כתב לבסוף שהיה מיעץ לסביביו שיקיימו עונת פועלים שתיים בשבת והובא כ"ז בפ"ת אבן העזר סי' ע"ו וכן הביא בחכמ"א בשם צוואת ר"י מפראג והעיקר הכל לפי כח האדם וכדלעיל בסק"ג ועיין לקמן בס"ד: